

מלאכות שאין גמרון בידי אדם

יהודה בר און

לע"נ סבי ר' יוסף בן ר' יעקב ז"ל, איש אשר מצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם. נפטר בשעת כתיבת דברים אלו, כי תשרי ה'תשס"ו. תנצב"ה.

ישנן מלאכות שבת שהאדם העושה אותן מתחייב אע"פ שלא נגמרה תוצאתן מתוך ידיו.

דוגמאות לכך הן מלאכת מבשל – שאין המאכל מגיע לגמר בישולו אלא לאחר תהליך, שמחממת אותו **האש**; זורע – שאין הזרע נשרש באדמה אלא לאחר פעולת כוחות **הקרקע** עליו; זורה – שאין התערובת מתבררת אלא ע"י הכאת **הרוח**, ועוד.

במאמר זה ננסה, בעז"ה, לעמוד על אופי החיוב במלאכות הנעשות באופן שכזה.

א.

במלאכת המבשל אנו לומדים בבירור מדברי הגמרא¹, שכל עוד לא הושלמה תוצאת האפיה – "יקרמו פניה" – לא מתחייב האופה.

האם זהו תנאי חיצוני על מנת שיתחייב במלאכה או שהתוצאה הינה חלק מהותי מעצם המלאכה – נחלקו בדבר האחרונים.

הרש"ש² מסיק שאופה בשבת עם חשיכה חייב, אף שאין שהות שתיגמר אפייתו מבעוד יום, ובתנאי – כמובן – שבסוף תיאפה. משמע שהבין שאין תוצאת האפיה מהווה חלק מהותי מעצם מלאכת מבשל, שהרי אין צריך שתיגמר בשבת, ואם היתה מהותית למלאכה הרי האופה עשה רק חצי מלאכה בשבת, ומדוע יתחייב. אלא הבין את שלב אפיית הפת כתנאי על מנת שנוכל לחייב את האופה – מכניס הפת לתנור – במלאכת אפיה. זהו תנאי חיצוני לעצם המלאכה.

המנחת חינוך³ חולק עליו, וסובר שמתחייב דווקא כשתוצאת האפיה מתקיימת בשבת עצמה, וזאת משום שסובר שאין המלאכה מסתיימת אלא אחר שהופקה תוצאת בישול. האפיה הינה ממש חציה השני של המלאכה, ועל כן חייבת להיעשות בשבת עצמה.

לשיטת הרש"ש יש לכאורה ראייה מכך, שאם נאמר ששלב האפיה הוא סיום מלאכתו של מדביק הפת בתנור, אם כן, הווי 'שניים שעשאוה', כמו זה עוקר וזה מניח – שפטורים לכו"ע⁴: הראשון – האדם, שהדביק בתנור, והשני – האש, שחיממה עד לאפיה.

¹ שבת ג'.

² שם ע"ג.

³ מצוה רצ"ח. וכן באגלי טל על מלאכת זורע ס"ק ח'.

⁴ שבת ג' ג', צ"ג.

אלא שבגוף ההוכחה נמצאת הפירכא: שהרי בזורק מרשות לרשות⁵ חייב אע"פ שרק העקירה וההעברה הן מכחו ממש, ואילו ההנחה נעשתה מכח אחר – כח הכבידה⁶. בכל זאת חייב במקרה זה, ואין אומרים בזה דין 'שניים שעשאוה' – דהיינו, האדם עקר וכח אחר הניח – ואם כן גם באופה, אע"פ שהאפיה הינה חלק עצמי מהמלאכה, אין כאן פטור 'שניים שעשאוה'.

החילוק, צריך לומר, שדין 'שניים שעשאוה' הוא דווקא כשנעשה ע"י שני בני אדם, ולא באדם וטבע. ולקמן עוד יורחב בזה.

ועל דברינו יש להקשות מהגמ'⁷:

"אחד מביא את האור ואחד מביא את העצים ואחד שופת את הקדירה ואחד מביא את המים ואחד נותן בתוכו תבלין ואחד מגיס, כולן חייבים". ומבואר שגם מניח התבשיל (=המים והתבלין) ע"ג האש וגם המגיס בו חייבים משום מבשל.

וצריך עיון, שאם תוצאת הבישול הינה חלק מעצם המלאכה – אם כן, כאן הווי שניים שעשו ע"י שני בני אדם, שאחד המציא המאכל לאש והשני הגיס בו עד לבישולו וצריכים להיפטור, כנ"ל, מדין 'זה עוקר וזה מניח'.

ברם, נראה שאין המקרים שווים, שהרי הסיקה הגמ' שאם הביא תחילה את המאכל ורק אחר כך בא אחר והצית את האש – פטור הראשון.

והטעם ברור – שהרי אין במעשהו של ראשון שם מעשה בישול כלל, כיון שלא הניח במקום חום הראוי לבשל. וכן הדין כשיש שם חום קלוש שאינו מספיק להרתיח, הדין שפטור.

ואם כן, ברישא – דחייב – על כורחנו נאמר שהניח באופן שיכול להתבשל בבוא הזמן אף ללא הגסתו של השני.

ויוצא שהמקרה של 'מבשל ומגיס' שונה מ'זה עוקר וזה מניח', משום שבאחרון אין העוקר פועל כלום בהנחה ואף לא יעשה אותה לולא השני שהניח, והמניח לבדו פעל אותה, מה שאין כן במבשל ומגיס – שבו המבשל במעשהו עשה מעשה המבשל את התבשיל עד לתוצאתו הסופית.

ועתה ברור מדוע המבשל חייב ואין לדונו כשניים שעשו; אך מדוע המגיס חייב, והרי הווי "זה", הראשון – יכול, "וזה", השני – אינו יכול, ובה הסיקה הגמ' שהשני מסייע ואין בו ממש ופטור.

אלא מוכרחים אנו לומר שהמגיס עובר במלאכת מבשל בעצמו, ואם כן תירוצנו לעיל – שהראשון חייב משום שבמעשהו היה יכול לבשל אף ללא ההגסה – קשה, שהרי באופן שזרק מרשות לרשות וחברו עקר וקיבל את החפץ תוך כדי מעופו⁸ הדין הוא שפטור הזורק משום שלא עביד ההנחה, ואע"פ שמעשה הזריקה הינו מעשה הכולל בתוכו גם הנחת החפץ – והראשון היה בגדר 'זה יכול' לעשותה כולה – בכל זאת, כיון שסוף סוף לא עשה כולה, אלא חברו עשה ההנחה – פטור.

⁵ ה'.

⁶ שהרי הגמ' לא עסקה דווקא בזורק מרשות לרשות כלפי מטה, שאז היינו יכולים לומר שגם כחו שותף בהנחה.

⁷ ביצה ל"ד-ל"ד,; תוספתא שבת פרק "ב הל' ד'.

⁸ שבת ה'.

ואם כן, גם במבשל – אע"פ שבמעשיו כלל כל תהליך הבישול ויכול היה לבשלה לבדו, בכל זאת המגיס בא ו"חטף" ממנו את תוצאת הבישול הנצרכת למלאכה בכדי להתחייב בה, ויהיה פטור.

אלא ההסבר הוא מתוך הגדרת הרא"ש לגבי מגיס⁹: "כל המקרב בישולו חייב", דהיינו שמגיס אינו בגדר מבשל בפני עצמו, ומאידך אינו בגדר מסייע טפל לאחר, אלא הוא "מקרב בישולו".

מקרב שונה ממעשה של 'עקר וקיבל', שם המשמעות היא שהשני – המקבל – הוא זה שעושה את חצי המלאכה של ההנחה ואין בהנחה כלום ממעשהו של הראשון, שהרי עקר החפץ במעופו.

במגיס, לעומת זאת, קירוב הבישול איננו דבר נפרד מתהליך האפיה של הראשון. אין זה כמו הנחתו של זה שעקר וקיבל, שעשה הנחה שאינה כלולה במעשה הזריקה. במעשה של אפיה הדברים נמשכים מתחילת האפיה ועד סופה. גם כשהשני מגיס במאכל ומקרב בישולו, הרי סוף סוף הוא מקרב את **בישול קודמו**.

מעשה ההגסה מתלווה להמשך תהליך הבישול של הראשון, אלא שהוא מזרז אותו ומקצר אותו. העובדה שתוצאת הבישול הסופית נסתיימה שעה קודם, אין בה בכדי לומר שאין זו תוצאת בישולו של הראשון; זו כן התוצאה שלו, אלא בזמן מוקדם יותר. שמא נאמר אם נסתפק אדם מתבשל כך שגרם לו להתבשל בזמן מהיר יותר, שנפטור את הראשון!?

ועדיין צריכים אנו להבין מדוע, אם כן, חייב השני שהגיס, שהרי סו"ס לא עשה מעשה בישול מעצמו אלא רק מיהר וקידם בישול הראשון.

ואפשר לומר, שהמגיס הוא העושה את תוצאת הבישול כעת, בהקדמת הזמן, ביחד עם הראשון, ושניהם פועלים בתוצאת האפיה בגדר של 'זה אינו יכול וזה אינו יכול': הראשון אמנם יכול לבשל הכל בעצמו, אך תוצאת בישול בזמן מוקדם כזה – אינו יכול, וכן המגיס, אמנם הוא המבשל בזה הזמן, אך ודאי אינו יכול לבדו כי אם רק לקרב בישולו של חברו, שהרי לא שייך שיגיס במאכל קר.

ואם כן – הרי הם בדין 'שניים שעשאוה' באופן של 'זה אינו יכול וזה אינו יכול' שחייבים¹⁰.

ב.

לעיל ביארנו שאע"פ שתוצאת האפיה הינה חלק מעצם מלאכת האפיה – חייב למרות שנעשית שלא על ידו, ואין שייך בזה פטור 'שניים שעשאוה' כיון שנעשה ע"י אדם וכוחות הטבע (בבישול כח האש, בזרק מרשות לרשות כח הכבידה וכדו'). וצריך הדבר ראיות, טעם וביאור.

והנה מובא בתוספתא שבת¹¹ אופן הלימוד של ר"ש לפטור 'שניים שעשאוה': "שאין שניים **חייבים** על מעשה אחד".

⁹ שבת פרק ג' סי' י"א.

¹⁰ שבת צ"ב-צ"ג. ועו"ל ע"פ דברי הרמב"ם פרק ט' הלכה ד' "שכל העושה דבר **מצורכי** הבישול הרי זה מבשל". דהיינו, אע"פ שאין המגיס מבשל בעצמו, כיון שמתעסק בעסקי צורך הבישול חייב.

מלשון זו משמע שדווקא כאשר נעשים מעשים מִבְּרֵי-חַיִּיב שייך לדון בדיני שניים שעשו. דווקא באופן זה נחשב הדבר שיש כאן **שני מעשים** איכותיים בפני עצמם¹². דווקא כששני בני אדם פועלים, אז כל אחד עומד בפני עצמו ונחשב שיש כאן **שניים** שעשו, אך כשאדם פועל עם כוחות הטבע באופן מכוון – הרי נחשב **שהוא** עושה המלאכה ע"י שימוש, מיצוי וניצול הכוחות הקיימים, ואין כאן **שניים** שעושים.

אך מעיון בתוספות נראה שאינו מקבל חילוק זה. בסוגיית 'החי נושא את עצמו'¹³ שואל התוס' מהי סברת הפטור, שהחי נושא את עצמו, באדם שהוציא בעל חיים¹⁴: "ואי משום דשנים שעשאו פטורין הא הוי זה יכול וזה אינו יכול..."¹⁵, כלומר שגם באדם ובעל חיים אמרינן דין 'שניים שעשאוה' ולא רק במעשי שני בני אדם.

ואולי י"ל שבעל חיים שונה מכח בטבע כגון אש, רוח וכדו', כיון ששייך לקרוא בו 'עושה מעשה' יותר מאשר האש, למשל. האש פועלת את החום מטבע שחקק בה הבורא, ודחוק להגדיר זאת כאילו יש כאן **שני מעשים**, ומה שאין כן בבעל חיים, שאע"פ שפועל מתוך אינסטינקט שייך לומר שעושה **מעשה**.

אלא שאין חילוק זה מתיישב עם המקרה הנידון בגמ'¹⁶, שהרי שם מדובר באדם הנושא בעל חיים, והדיון הוא האם העובדה ש'החי נושא את עצמו' נחשבת ביחד עם נשיאת האדם כשניים שעשו. והרי לגבי כח החיות שבבעלי חיים אין שייך לקרוא בזה שם מעשה, כדין חום האש, שזהו חוק בריאתו!

ואם כן, לשיטת התוס', אם לא שנסביר שאין תוצאת הבישול חלק מהותי מעצם מלאכת המבשל, לא יובן מדוע אין המבשל פטור מדין 'שניים שעשאוה' כדין 'זה עוקר וזה מניח'.

אמנם אין הדבר מוכרח, שיש לומר שדווקא במקרה של הוצאת בהמה – שמעשה האדם ומעשה הבהמה נעשים יחד אך **במקביל** – הווי דין 'שניים שעשאוה', כיון שיש כאן שני מעשים נפרדים: מעשה האדם ומעשה הבהמה. רק באופן של השלמה זה לזה, שהאדם מכין האמצעים **ומממש את כוחות הטבע** כבאופה, בזורע ובזורה, נאמר שאין לפנינו שני מעשים אלא מעשה אחד של האדם המממש כוחות שסביבו. בהוצאת בעל החיים ע"י האדם (ובעל החיים), שני המעשים נעשים ביחס מקביל זה לזה ולא ביחס של ריאקציה זה לזה, הוצאה לפועל זה ע"י זה, יחס של השלמה איכותית זה לזה¹⁵.

[הגהה: ובאבני נזר (סי' קס"ה) הוקשה מהגמ'¹⁶ "א"ר אבין א"ר יוחנן הכניס ידו לתוך חצר חברו וקיבל מי גשמים והוציא חייב. מתקיף לה ר' זירא מה לי הטעינו חבריו מה לי הטעינו שמים..."¹⁷, ומשמע שדין אדם שעקר ודין שמים שעקרו (במלאכת הוצאה) שווים! וקשה, שהרי לפי דברינו מובן מדוע דווקא ב"הטעינו שמים" חייב, שהרי זהו כח מהטבע ואינו פוטר מדין שניים שעשו, מה שאין כן ב"הטעינו אדם" שפטור כדין 'זה עקר וזה הניח'. ועיין שם מה שתירץ בזה.]

¹¹ פרק י' הלכה ה'.

¹² ועי' אגלי טל על מלאכת זורה ס"ק ד' אות ד', שלומד שאפילו שנעשה ע"י גוי נחשב בגדר מעשה שכמותו היה ישראל מתחייב והווי ג"כ שניים שעשו.

¹³ צ"ד.

¹⁴ שם תוס' ד"ה "שהחי נושא את עצמו".

¹⁵ ואף כששני הנושאים אינם יכולים כל אחד לשאת בפני עצמו אע"פ שיש השלמה ביניהם – זו שותפות כמותית בכדי לשאת את החפץ, ולזה אין כוונתנו, אלא כשותפות האדם וחום האש המבשלת, שזוהי שותפות באיכות תכונתית שונה: מיצוי האדם את תכונת האש.

¹⁶ שבת ה'.

ולעניין לתרץ בזה כדברינו, שאע"פ שזהו כח מהטבע, אין מעשה האדם עימו באופן של מיצוי הכח בפעולתו. ודו"ק.]

ולפי דברינו מובנים דברי הרמב"ן¹⁷, שאדם החורש בבהמתו אין דנים בו לחיוב מדין 'שניים שעשאוה' ביזה וזה אינו יכול, אלא כ"כלי ביד האומן', כגרזן ביד החוצב. דדווקא ששיתוף הפעולה הוא באופן כמותי, מקרי, מקביל, אנו מתייחסים לשני פועלים העושים את המלאכה, אך באופן שמעשה בעל החיים בא כהוצאה לפועל של מעשה האדם – כגון בחרישה, שהאדם מנהיג ונועץ בקרקע היתד והבהמה מושכת המורג – אין לראות בזה שניים שעשו, כי אם אדם הרותם, מנצל ומתזמן את משאבי הטבע להשלמת מעשהו.

ג.

עד כה ביררנו מדוע אין לפטור אופה מצד דין 'שניים שעשאוה'. עם זאת, יש לדון מצד פטור גרמא.

הגמ' בב"ק¹⁸ מגדירה בפירוש את מלאכת זורה לרוח כמלאכה הנעשית בגרמא, שבנזיקין גרמא פטור ובשבת בכל זאת חייב משום ש"מלאכת מחשבת אסרה תורה". ופירש"י¹⁹: "נתקיימה מחשבתו דניחא ליה ברוח מסייעתו".

תירוץ הגמ' שם "מלאכת מחשבת אסרה תורה" צריך ביאור, שהרי למדה הגמ' אצלנו²⁰ "לא תעשה כל מלאכה – עשייה הוא דאסור גרמא שרי...", ולכן כיוון באופן של גרמא מותר, ומדוע אין אומרים בזה שמלאכת מחשבת אסרה תורה ויהא כזורה ורוח מסייעתו דחייב? הרי גם בזה שייך לומר הטעם שהביא רש"י "נתקיימה מחשבתו דניחא ליה!"

ולפי הסבר הרא"ש – ניחא²¹: "בהכי חייבה תורה כיון דמלאכה זו עיקר עשייתה ע"י הרוח". היינו, שלא בכל מלאכות הנעשות בשיתוף כוחות גרמאים אמרינן מלאכת מחשבת אסרה תורה וחייב, אלא רק כאשר זוהי הדרך העיקרית והעקרונית שבה המלאכה נעשית, ונאמר, שכיון שאסרה התורה מלאכה זו, נתכוונה לאוסרה באופן הרגיל והעיקרי שלה²². ובכיוון אין הדבר כן, שאין עיקר מלאכת מכבה נעשית ע"י גרמא.

אך להסבר רש"י קשה, דמשמע שפטור בכל המלאכות.

ולפני יישובנו שיטת רש"י נקדים דברים.

¹⁷ קנ"ג:

¹⁸ ס'.

¹⁹ שם ד"ה "מלאכת מחשבת".

²⁰ ק"כ:

²¹ ב"ק פרק ו' סי' א'.

²² ועי' דברי החתם סופר סי' רנ"ב שזה הטעם לפטור הנותן בשבת חיטים בריחיים של מים.

איתא בגמ'²³: "אמר שמואל השולה דג מן היס כיון שיבש בו כסלע חייב". ומדוע אין זה כהדין של "כפתו ומת ברעב" שפטור²⁴, כיון שאומרים סוף רעב לבוא והווי רק גרמא? אם כן גם בדג נאמר 'סוף יבשות לבוא' ונחשב שעשה המלאכה בגרמא וייפטר, ומדוע חייב?

ואין לומר שהיבשות מיד מתחילה ולכן חייב, שהרי גם הרעב כל רגע קיים ומתחזק²⁵, ועם זאת אומרים שרק הרעב שבסוף הרגו כיון שזה רעב חדש.

ולפי' יוצא שהריגת הדג נעשית ע"י כח אחר שפועל רק לאחר זמן, ובכל זאת חייב.

ויש לדחות, שגדר מלאכת שבת של נטילת נשמה אינו בגדרים של דיני רוצח נפשות. ברוצח – החיוב הוא על התוצאה הסופית שהאדם מת, וכל עוד הוא חי אפילו מעט אינו בגדר רוצח, מה שאין כן במלאכת שבת. בשבת – גם למעשה ולדרך שבה נעשית המלאכה יש משמעות ולא רק לתוצאה הסופית, ולכן אפשר לומר שהכח הממית החל פעולתו מיד עם מעשה האדם, ומקביל למקרה ש"כפתו בחמה ומת" שאז חייב²⁶, ודווקא לענין דיני רוצח נחשב הכח הסופי שעשה התוצאה ככח חדש.

ועו"ל, שאין לדמות שולה דג למקרה שכפתו ומת ברעב, שהרי כמו שלדג היבשה היא מקום מיתתו כך לאדם המים אינם מקום חיותו, ואם כבש עליו במים הווי מצמצם ופטור, אך אם דחפו באופן שאינו יכול לעלות הווי חייב ואין זה גרמא אלא כהורג בידיים²⁶. אם כן, כך נאמר גם בדג ששלחו מן המים – דהווי כדחפו למקום מיתתו באופן שאינו יכול לעלות ממנו ונחשב כהורג בידיים.

ואם כן, עולה מהסוגיה בסנהדרין שכאשר הכח האחר מצוי הווי כהורג בידיים. וכן במלאכת שבת יש לחלק – שדווקא כשהכח הגרמאי פועל מיד עם מעשה האדם אמרינן שנחשב עשייה של האדם, אך כאשר בא אחר זמן הווי כבר גרמא ומותר, ואפילו שמכוון לכך, דאין זה עשייתו עוד²⁷.

ומעתה קשה, הרי במלאכת אפיה הפת נאפית בכח גרמאי שאינו פועל פעולתו מיד עם מעשה האדם, שאין תוצאת האפיה הסופית באה אלא לאחר זמן, והרי אמרנו לעיל כי תוצאת האפיה הסופית היא חלק מהותי מעצם המלאכה.

ולתרץ ולומר שדי לנו בכך שהכח הגרמאי מתחיל את תהליך האפיה מיד, ועל כן נחשב שהאדם פועל ועשייה קרי ביה – אי אפשר לרש"י, שהרי ב"האי מאן דעבד חביתא חייב משום שבע חטאות²⁸, אך משום מכה בפטיש אינו חייב "דמאליה נגמרה מלאכתו בתנור"²⁹, משמע שהדבר בא מאליו ולא הווי מעשה האדם ולכן פטור מחטאת.

²³ ק"ז:

²⁴ סנהדרין ע"ז.

²⁵ ועי' בתוס' שם ד"ה "כפתו ומת ברעב": "אפילו היה רעב כבר בשעה שכפתו כיון דאם לא היה מתחזק עליו הרעב לא היה מת...".

²⁶ סנהדרין ע"ו:

²⁷ וכן מחלק הבית יצחק או"ח סי' נ"ז.

²⁸ שבת ע"ד:

²⁹ רש"י שם סוד"ה "תנור חייב שמנה".

ויש לישב, שדווקא במלאכת מכה בפטיש נחשב שנעשה מאליו כיון שאופייה של מלאכה זו ייחודי הוא בכך שאין בו תוצאה מסוימת כי אם "מסקנה" כוללת של כל מה שלפנינו בבת אחת, ודווקא בזה צריך מעשה ישיר של האדם להביאו לכך³⁰.

ד.

ועתה נבוא לברר חילוק הדינים שבין מלאכת הזורע למלאכת המבשל, והדברים ערוכים ומבוררים בדברי האחרונים, ואנו נבוא רק להזכיר הדיון ולהעלות דרך אפשרית בדבר.

הנה, על פניו דומה מלאכת הזורע לאופה, שהרי בשתייהן התוצאה אינה נגמרת ע"י האדם. בזורע ההשרשה באה אחר כך ע"י כח הקרקע, ובאופה האפיה נגמרת אחר כך מכח חום האש.

וכנ"ל באופה מוכח וברור דאם לא נאפתה הפת פטור. ובזורע נחלקו הראשונים מה הדין בזה, כגון שליקט הוא או אחר את הזרע מן האדמה קודם שיושרש, שלשיטת הרש"ש הדין שפטור כדין פת, ונחלקו עליו המנחת חינוך והאגלי טל הסוברים שבמלאכת זורע המלאכה הינה בעצם ההכנסה לקרקע באופן ובכוונה הראויים לגדילה, ובזה כבר מתחייב אף שיבוא אח"כ וילקט הזרע, שהרי כבר נתחייב במעשה הזריעה.

וצריכים אנו להבין מדוע אסרה התורה זורע במעשה הזריעה ובאופה רק כשיקרמו פניה.

וראיתי³¹ בשם מהר"י חגיז³², שבמלאכת המבשל האדם **שותף מעשי** בכל תהליך הבישול ע"י **שמגיס** כל העת ועומד ע"ג קדירתו. כיון שכך, אין לחייבו אלא כשסיים את בישולו. דווקא זורע מיוחד בכך שלעולם אין האדם עושה ההשרשה בעצמו, ומלאכתו מחייבת אותו בכלות פעולתו – הזריעה בקרקע.

ולחסברו נראה שקשה מהגמ' בדף ל"ח., שבשכח קדירה ע"ג האש בערב שבת והולך ומתבשל בשבת דנה הגמ' להקל אף בעושה כן במזיד, משום "דלא כעביד **מעשה**"³³ – הרי משמע, שמבשל מניח הקדירה והולך לו ולא מלווה הבישול במעשיו, שאם לא כן הרי הווי אף שוכח בערב שבת 'עביד מעשה'³⁴.

ועוד קשה, שהרי רק בתבשיל שייך הגסה אך באפיה לא שייך ואינו עומד על מאפהו כבתבשיל.

ונראה לומר, שבמלאכת המבשל הכח המעורב בבישול – כח האש – מוגדר יותר כמעשיו של האדם מאשר כח ההצמחה של האדמה. **הרי האש, אף שהינה כח בטבע, מתייחדת בכך שנוצרת היא בהכרח רק על ידי האדם**, וזאת בניגוד לכח האדמה שקיים מעצמו בבריאה.

³⁰ ולפי שיטת הרא"ש דחייב כשנעשה באופן שכך עיקר עשייתה, נראה שבמכה בפטיש הסברה נותנת דווקא לחייב כשנעשה בגרמא. וד"ק.

³¹ מובא במנחת אשר סי' נ"ח.

³² סי' רס"ו.

³³ שבת ל"ח.

³⁴ אמנם יש מקום לתרץ שחמור הדין יותר בשהתחיל המעשה בשבת ולזה קרי 'עביד מעשה'.

אשר על כן יש לחדש ולומר, שהאש המבשלת המאכל הינה המשך מעשיו של האדם ממש, שהרי ביסוד מהותה היא מעשה ידי אדם³⁵. כשאדם משתמש בכח האש, יש כאן יותר מאשר ניצול כוחות הטבע, כי זהו ניצול כחו של האדם לעצמו והווי הכל מעשהו.

לכן במבשל החיוב נגמר רק לאחר שסיים את מלאכתו - ע"י אישו – בתוצאת הבישול הסופית.

³⁵ ואין צריך בהכרח שהאדם המבשל הדליק זו האש בכדי להתחייב, אלא הכוונה שאש עקרונית הינה ידי אדם.